

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 27
6/2012
18. február 2012

L. Štúr

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

Cena 0,50 €

Dzurindova bárka
sa potápa
Strana 4.

Budapešť po krk
v problémoch
Strana 5.

Slovenčina má
tisícovsto rokov
Strana 7.

Gustáv Valach
pevný ako oceľ
Strana 10.

Zo života
Maticy slovenskej
Strana 11. - 12.

SLOVO O SLOVENSKU

Rusko už čakať nebude. Tolerovalo nám dva odklady, posledný termín na vyjadrenie, či pustíme transkontinentálnu trať cez naše územie, bol november 2011. Na priamom širokorozchodnom spojení so západnou Európou mu prirodzene záleží. Chce dostať svoje suroviny a tovary rýchlo a racionálne do Únie, ale zároveň aj byť masovým prepravcom tovarov z Číny, Indie a juhovýchodnej Ázie do sveta. Rozhodnutie odkladalo aj zo sympatie k nám, hoci takéto pojmy vo veľmocenskej politike neznejú presvedčivo, ale aj náklonnosť k Slovensku hrala úlohu v ochote čakať, pripomeňme si miesto stretnutia Putina s Bushom: Bratislava ním nebola náhodou.

Naša vláda, kým vládla, ako vládala, mala kopec partajných a jej ministri – ako sa dozvedáme – ešte viac súkromných starostí. K takej prozaiickej téme sa za rok nestihla dostať. Je však najvyšší čas. Inak dva páry kolajnic, prispôbených na enormné záťaž a vysokú rýchlosť, pobežia o kus južnejšie! Maďarská vláda na to čaká ako na mannu.

Istotne to nebude lacný špás. Špičkoví slovenskí ekonómovia sa však zhodnú na tom, že stavba je zlatým vajcom už pre najbližšie roky, nvraviac o budúcnosti. My dáme zem, na ktorej sa trať postaví, robotné ruky, ktorých je u nás bez práce dosť, techniku, ktorú vieme vyrobiť, prístav, ktorý už dnes má na celom dunajskom toku najsilnejšie žeriavy, lode, ktoré bez problémov vyrobila lodenice v Komárne, cargo aeroport, ktorý urobí z bratislavského letiska dôležitý letecký uzol, a pritom náš podiel investícií na našom území sa má pohybovať len okolo desať percent. Profesor Staněk dokazuje, že trať prinesie desaťtisíce pracovných miest, solidný balík do národného dôchodku a vôbec neohrozi Čiernu nad Tisou. Lebo tu nejde o spojenie Moskvy či Sibíri so Slovenskom, ale o most medzi Ďalším východom a Európou. So všetkým, čo to nasype.

Ján ČOMAJ

Podujatia k významným výročiam oslovia všetky vrstvy slovenskej spoločnosti

Slávnostne vyhlásili Rok Maticy slovenskej

MARTIN (Michal BADÍN) – V Roku Maticy slovenskej, ktorý sa začal 5. februára 2011 a potrvá až do 4. augusta 2013, si Matica pripomenie mnohé významné výročia spojené s našimi národnými dejinami. V stredu 8. februára o tom na tlačovej konferencii informoval predseda Maticy slovenskej Marián Tkáč.

Bude nábrežie pri Dunaji Bernolákovo? Navrhne to Matica slovenská.

Oslavy sa budú týkať nielen 1150. výročia príchodu svätých Cyrila a Metoda na naše územie či 150 rokov od založenia prvého slovenského gymnázia v Revúcej, ale aj 250. výročia narodenia a 200. výročia úmrtia Antona Bernoláka, 200 rokov od narodenia Jonáša Záborského a v neposlednom rade aj 20. výročia vzniku samostatnej Slovenskej republiky. „Chceme, aby tieto oslavy rezonovali na celom Slovensku. V každom kraji vyvineme iniciatívu, aby sme urobili oslavy Maticy slovenskej i príchodu Cyrila a Metoda celoplošne,“ uviedol Marián Tkáč. Organizátori za najvýznamnejšie podujatia považujú stretnutie slovenskej mládeže

v Košiciach, ale aj výstavu venovanú národovcovi Antonovi Bernolákovi. „V nadväznosti na organizáciu podujatí Roka Maticy slovenskej sme taktiež dali návrh, aby sa bratislavské nábrežie od Nového mosta po Most Lafranconi pomenovalo ako Nábrežie Antona Bernoláka,“ povedal Marián Tkáč a dodal, že na čelo osláv by sa mal postaviť budúci predseda vlády, tak ako je to štandardom pri podobných veľkých podujatiach v iných krajinách. Osobitnú pozornosť chce Matica slovenská v rámci Roka MS venovať Slovákom v zahraničí a slovenským Maticiam, plánuje teda ich aktívnu účasť na podujatiach organizovaných na Slovensku. (Viac na 2. strane)

Do súťaže na monument sa so svojimi návrhmi prihlásilo dvadsaťštyri výtvarníkov

Realizácia súsošia vstupuje do druhej etapy

MARTIN (mb) – V predposlednom čísle Slovenských národných novín z roku 2011 sme vás informovali, že Matica slovenská spolu s ďalšími organizáciami vyhlásili verejnú anonymnú sochársku súťaž na výtvarné riešenie súsošia svätých Cyrila, Metoda a Gorazda v Bratislave.

Víťazný výtvarný návrh sa bude realizovať a dielo odhaliť pri príležitosti 1150. cyrilo-metodského jubilea v roku 2013. Prvá etapa súťaže bola ukončená v posledný januárový deň, ktorý bol zároveň posledným dňom, keď sa mohli umelci prihlásiť so svojím projektom. „V stanovenej termíne návrhy odovzdalo dvadsaťštyri výtvarníkov, predložili ich v samostatnom vyhotovení s veľkosťou zhruba 50 cm. K návrhom patrí fotografická vizualizácia a architektonické riešenie umiestnenia v priestore. Idea je v samotnom stvárnení diela. Návrhy na súsošie budú posú-

dené anonymne podľa hesiel, ktoré si určili,“ uviedol pre SNN Peter Mulík zo sekretariátu predsedu Maticy slovenskej. Ako ďalej informoval, druhá etapa realizácie súsošia sa začne 21. februára, keď po prvýkrát zasadne odborná výberová porota. Vymenujú ju vyhlasovatelia súťaže – okrem Maticy slovenskej teda aj Rada Konferencie biskupov Slovenska pre vedu, vzdelanie a kultúru a Spoločnosť svätého Gorazda. Po vyhodnotení projektov potom porota predloží vyhlasovateľom návrh na udelenie cien a návrh na realizáciu diela.

(Viac na 2. strane)

Sochu Cyrila a Metoda bude mať onedlho aj Bratislava.

3 OTÁZKY PRE: Jána SLOTU, predsedu Slovenskej národnej strany

• Čím sa aktuálne Slovenská národná strana v tomto predvolebnom období zaoberá?

Stavom spoločnosti a hľadaním východísk. Všetci sme sa ocitli pod obrovským ekonomickým tlakom či už zo strany zahraničných investorov alebo z faktu, že sme súčasťou eurozóny. Dopady z recesie v našej ekonomike, hospodárstve sú závažné a veľmi masívne sa prejavujú najmä na dôchodkoch. Je nepochopiteľné, že v 21. storočí na Slovensku ľudia majú strach z totálnej chudoby a z hladu.

• Aké sú teda vaše východiská?

Predstavme si, že niekto má dôchodok 165 alebo 180 eur. To nie je ani na nájomné za byt. Z čoho má taký človek žiť? Preto za každú cenu

chceme presadiť zvýšenie minimálneho dôchodku o 100 eur. Som tiež presvedčený, že Slovensko sa môže v medzinárodnej konkurencii presadiť len rovnou daňou, nie však 20-percentnou, ale 16-percentnou. A keďže na Slovensku ako v jedinom štáte EÚ máme až 20-percentnú daň na základné potraviny, chceme ju znížiť na 10 percent. Chlieb alebo mlieko nemôže byť u nás nedostupná komodita. Chceme tiež zdôrazniť, že ak sa slovenský volič nezobudí a bude voliť strany, ktoré vypredávajú Slovensko, slovenský priemysel a všetko, čo ešte má nejakú hodnotu, tak sa môže stať, že bude platiť aj za vzduch. SNS bude robiť všetko pre to, aby sa späťne zoštátnili veľké podniky, najmä však energetické,

z ktorých nám odtiekajú miliardy do zahraničia. Preto chceme napadnúť tie predaje, ktoré podľa nášho názoru neboli v poriadku, či už to boli SE alebo SPP. A samozrejme aj zmluvy s 51-percentnou účasťou štátu, ale bez vplyvu na prerozdelenie zisku či personálne obsadenie.

• Viete si predstaviť politickú stranu, s ktorou by ste mohli po voľbách uskutočňovať svoje zábery?

Sme realisti a predpokladáme, že Smer voľby vyhrá. Ak nás bude potrebovať do vlády, ktorá by realizovala národnostné záujmy, SNS je pripravená takú vládu podporiť.

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ

R-2012006

Podujatia k výročiam oslovia všetkých Slovákov Slávnostne vyhlásili Rok Matice slovenskej

(Dokončenie z 1. strany) - V programovej časti osláv sa okrem spomínaných uskutočnia aj mnohé iné podujatia s celoslovenským, oblastným i miestnym záberom. Budú sa konať konferencie, semináre, umelecké programy, výstavy, akadémie, besedy, stretnutia s významnými osobnosťami maticného, umeleckého a vedeckého života či kultúrno-spoločenské akcie organizované Maticou slovenskou v Martine, ďalej prostredníctvom Domov MS a oblastných maticných pracovísk po celom Slovensku.

■ ROZVOJ KULTÚRY A VEDY

„Podujatia sa budú orientovať na poslanie a postavenie Matice slovenskej v slovenskom národnom, kultúrno-spoločenskom a vedeckom živote v jej histórii, súčasnosti a budúcej orientácii, čím sa ukáže nezastupiteľnosť Matice slovenskej v rozvoji slovenskej kultúry, vedy, v integračnom procese, prehľbovaní národného uvedomenia a vlastene-

ctva, a oslovia všetky vrstvy slovenskej spoločnosti,“ uviedol Imrich Sedlák, vedecký tajomník Matice slovenskej. „Je to veľká príležitosť posilniť postavenie Matice slovenskej v slovenskej spoločnosti po kauzách a turbulenciách v minulom období, objektívne predstaviť jej súčasné aktivity a veľké možnosti v obohacovaní slovenského života v budúcnosti,“ dodal.

Matica slovenská bude pri organizácii Roku MS intenzívne spolupracovať aj s inými slovenskými inštitúciami, v prípravnom výbore osláv sú aj zástupcovia Slovenskej národnej knižnice.

■ NIELEN O OSLAVÁCH

Predseda Matice slovenskej Marián Tkáč informoval aj o skutočnosti, že v kauze zmiznutého Národného pokladu padlo prvé obvinenie. „Jeden z predstaviteľov Nadácie Matice slovenskej bol obvinený z toho, že nadácia zle hospodárila s Národným pokla-

dom,“ povedal Marián Tkáč. Dodal však, že nadácia síce naďalej nesie meno Matice slovenskej, ale s Maticou už nemá nič spoločné. „Niektoré z trestných oznámení, ktoré som podal, mi vrátili ako premlčané, niektoré sa aj po dvojnásobnom vrátení ďalej prešetrujú,“ dodal. Slovenské národné noviny budú situáciu týkajúcu sa Národného pokladu ďalej podrobne sledovať.

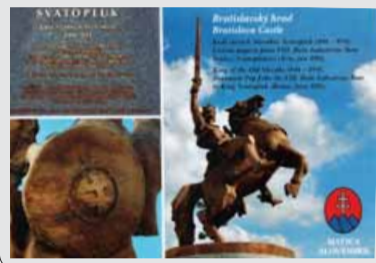
Z konkrétnych podujatí v rámci roku Matice slovenskej širokú verejnosť zaujmú okrem iného 46. ročník tradičného festivalu Slovensná jar, ktorý je tento rok venovaný najmä mladým literárnym tvorcom, kritikom, redaktorom a vydavateľom, pozoruhodná bude aj výstava s názvom Matica slovenská 1863 – 2013, ktorá sa bude realizovať zo zbierkových fondov Archívu MS, súčasťou osláv bude ale aj jubilejný 90. ročník prehliadky amatérskych divadelných súborov na Slovensku Scénická žatva.

AKTUÁLNE

Pohľadnica Svätopluka je svedectvom doby

Dom Matice slovenskej v Bratislave vydal zaujímavú pohľadnicu zobrazujúcu sochu kráľa Svätopluka. Proti nej sa hneď ozvali kadejaké protislovenské hlasy. Samozrejme, svoj mediálny priestor si vydobyli v médiách, kde túto iniciatívu Matice napadli. Zaujímavé, že aj v denníku PRAVDA...

Kritikom prekáža, že pohľadnica zobrazuje sochu v jej pôvodnej verzii – teda takú, akú ju osadili v roku 2010 pred Bratislavským hradom hlavne zásluhou prezidenta I. Gašparoviča, premiéra R. Fica a vtedajšieho predsedu NR SR P. Pašku. Po zmene garnitúry a nástupe pravicovej štvorkoalície, ktorá svoju politickú dráhu končí

o necelý mesiac, sa predovšetkým predseda SaS R. Sulík (ako nastupujúci šéf parlamentu) rozhodol sochu spred hradu odstrániť. Prekážal mu slovenský dvojkríž na štíte Svätopluka, ktorý mu pripomínal gardistický dvojkríž, a nápis na podstavci, že knieža bol „kráľom všetkých starých Slovákov“. Politická verchuška „odkosená“ na komunistické a neoliberalistickej histórii dosiahla svoje. Sochár Ján Kulich svoje dielo upravil. Zachránil tým však jeho zotrvanie pred hradom...

„Matica slovenská si vždy váži a váži originály, a to vo všetkých odboroch ľudskej činnosti. Čti si aj názory, pod ktoré sa podpísala, ktoré boli za pôvodný výzor pamätníka,“ vysvetlila pre denník PRAVDA riaditeľka Domu Matice slovenskej v Bratislave Daniela Suchá, prečo nepoužili fotografiu sochy po úpravách. Urobili správne! Táto pohľadnica je totiž svedectvom doby a zásahu politických štruktúr do umeleckého poňatia istej historickej skutočnosti. Pohľadnica sa predáva priamo v bastióně Bratislavského hradu a veríme, že aj tento článok pomôže k jej vyššiemu predaju.

Maroš SMOLEC
šéfredaktor

Do súťaže sa prihlásilo dvadsaťštyri výtvarníkov Realizácia súsošia vstupuje do druhej etapy

(Dokončenie z 1. strany) - Matica slovenská – podľa vyjadrení jej vrcholných predstaviteľov – bola skutočne milo prekvapená z veľkého záujmu od slovenských tvorcov. Organizátori prezradili, že modely sú skutočne zaujímavé a umelecky príťažlivé. Zatiaľ ich do Matice doručili v anonymite, aby členovia komisie nevedeli, kto je autorom konkrétneho návrhu. Takto bude splnená demokratickosť rozhodovania o víťazovi. Dielo bude potom umiestnené v hlavnom meste.

■ SPOLU S BISKUPMI

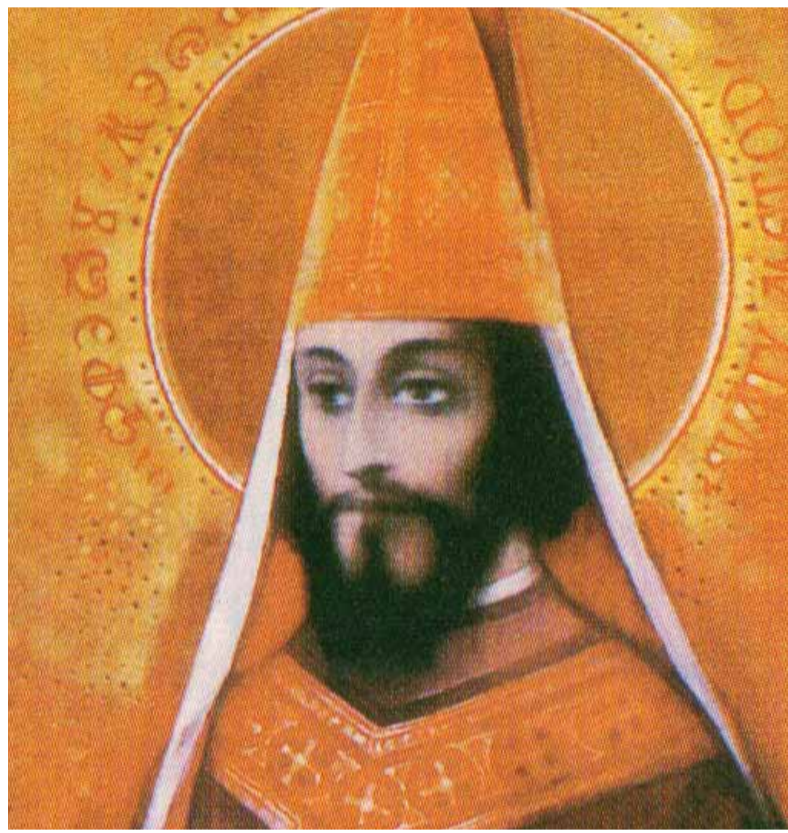
Prípravy na vyhotovenie súsošia svätých Cyrila, Metoda a Gorazda v Bratislave sa začali už v auguste v roku 2011. Predseda MS Marián Tkáč, správca MS Ján Eštok, Peter Mulík, Katarína Pacnerová a Jaroslav Pápay z MS vtedy diskutovali s Františkom Rábekom z Rady Konferencie

biskupov Slovenska pre vedu, vzdelanie a kultúru, Miroslavom Holečkom zo Spoločnosti svätého Gorazda a Jánom Komrskom, ktorý zastupoval Slovenskú akadémiu vied. „Na stretnutí sme vymedzili lokalizáciu a veľkosť súsošia a sformulovali sme spoločné listy so žiadosťou o povolenie postavenia pamätného monumentu. Jednotne sme sa dohodli na postupnosti krokov pri príprave a realizácii postavenia pamätníka a o všetkých našich aktivitách, ktoré ďalej podnikneme v tejto oblasti,“ pokračoval Peter Mulík. Iniciatívu postaví pamätník sv. Cyrilovi, Metodovi a Gorazdovi v Bratislave podporil aj maliar a ikonograf Mikuláš Klimčák. Bronzové súsošie v nadživotej veľkosti inštalujú na Hurbanovom námestí v bratislavskom Starom Meste pred Kostolom Sv. Trojice. Tri najlepšie námety, ktoré odporučí vyhlasovateľom súťaže porota,

budú aj finančne ohodnotené – prvá cena 2 500 eurami, druhá 1 000 eurami a tretia 500 eurami. Celkové náklady na realizáciu bronzového súsošia by podľa štatútu súťaže a zámerov jej vyhlasovateľov nemali presiahnuť sumu 165 000 eur.

■ ĎALŠIE APELY

Matica slovenská aj týmto spôsobom pokračuje vo svojej výzve k slovenským umelcom. Apeluje v nej na tvorcov zo všetkých umeleckých odborov, aby vo svojich tvorivých plánoch upriamili pozornosť na blížiaci sa jubileum 150. výročia Matice slovenskej a 1150. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda medzi našich predkov v roku 2013. Predpokladá sa, že táto výzva sa stane podnetom na vytvorenie originálnych a hodnotných diel – jedným z nich teda bude aj súsošie svätých Cyrila, Metoda a Gorazda.

VŠIMLI SME SI

Ožil koncertný dom európskeho významu

Na slávnostnom otvorení sa zúčastnil prezident republiky I. Gašparovič s manželkou. Udalosť odignoroval minister kultúry, účasť ostatných predstaviteľov vlády bola zanedbateľná. Napokon, nikomu zo vzdelaného publika ani nechýbali. Možno sa takto nevedomky vyhlí možnosť utŕžiť verejnú hanbu, veď sa im toho nazbieralo na rováši viac než dosť. Ibaže pomerne početní diplomatičtí družinu, ktorá si vážila príležitosť obdivovať jedinečný výsledok reštaurátorskej práce našich umelcov a ocenila pozvanie na takúto výnimočnú udalosť, nemal kto ví-

tať z ministerstva zahraničných vecí, čo je len ďalší dôkaz, aké úbohé vedenie toto ministerstvo má. Najmä v tejto societe sa to hodnotí ako faux pas. Napriek tomu, že sa Slováci hrdia svojim vzťahom ku kultúre, opak je pravda. V hľadisku boli voľné miesta, ale galéria bola beznádejne zaplnená. Otvorenie obnovenej Reduty odignorovali všetky médiá. Žiadna z televízií nepriniesla o udalosti zmienku a okrem portálu filharmónie nebola venovaná tejto kultúrnej udalosti nijaká informácia. Jedine Slovenská televízia vysiela priamy prenos na II. programe. Réžia sa citlivo zamerala na umelecké snímanie Symfónie č. 9, d-mol op. 125 Ludwiga van Beethovena, známej ako Oda na radosť, pod taktovkou šéfdirigenta SF Emmanuela Villauma. Decrescentné pasáže venovala kamera filigránu ornamentov, hĺbkovému detailu alebo monumentálnemu dojmu vynoveného priestoru. Smutné! Slovenským denníkom to nestálo za zmienku a na ich stránkach sa neobjavila nijaká správa približujúca udalosť a propagujúca podujatie.

(tbh)
Foto: internet

Veteráni sú proti súsošiu Márie Terézie a maďarských husárov Poburuje ich zámer znevážiť štúrovcov

Rozhodný nesúhlas s tým, aby sa z centra Bratislavy odstránilo súsošie L. Štúra a štúrovcov vyjadrili začiatkom februára občianske záujmové organizácie Pro Memoria Veteránorum a UN Veteran Slovakia, ktoré reprezentujú okolo 15 000 príslušníkov Ozbrojených síl Slovenskej republiky.

Účastníkov mierových operácií pod vedením OSN, NATO alebo Európskej únie v rôznych častiach sveta. Svoje stanovisko adresovali bratislavskému primátorovi M. Ftáčnikovi, aby tlmočil ich rozhorčenie mestským poslancom a tým, čo nad takýmto znevážením pamiatky ich predchodcov vôbec uvažujú.

„Práve štúrovci začali ozbrojený boj za národné práva slovenského národa, za národnú rovnoprávnosť, demokraciu, slobodu a

DOKUMENT

ľudské práva. Ludovít Štúr a jeho nasledovníci sa tak stali prvými vojnovými veteránmi slovenského národa a súčasní vojnoví veteráni sa k nim hrdo hlásia,“ píše sa v liste, ktorý podpísali predstavitelia oboch veteránskych organizácií Dušan Ščevík, viceprezident Pro Memoria Veteránorum, a plukovník v zálohe Štefan Jangl za UN Veteran Slovakia.

„Dnešní veteráni sa cítia de-
dičmi veteránov Slovenského

povstania z rokov 1848 – 1849, veteránov prvej svetovej vojny, ktorí či už v zahraničných légiách alebo doma bojovali za národnú slobodu a demokraciu, veteránov druhej svetovej vojny a Slovenského národného povstania. Preto sa nás mimoriadne dotýka, keď niekto chce siahnuť na našich predchodcov, pošpiniť ich meno, respektíve znevážiť ich odhodlanie a legitimitu ich konania. Oni už svoj protest proti takémuto postupu nemôžu vzniesť, preto to za nich robíme my!“ uvádza a v stanovisku, ktoré súčasní vojnoví veteráni adresovali aj našej redakcii. „Premiestnenie súsošia z centra Bratislavy na iné miesto by bolo znevážením nielen štúrovcov, ale celého zápasu za národnú slobodu a nezávislosť slovenského národa, na začiatku ktorého stáli. Sme presvedčení, že žiaden hrdý Slováč a občan Slovenskej republiky nemôže s niečím takým súhlasiť. Sme pobúrení, že sa o takomto niečom vážne diskutuje.“

Penta si celý slovenský národ nekúpi!

Roman MICHELKO

V týchto dňoch sme denne svedkami živelných protestov proti systému, ktorý u nás za posledných dvadsať rokov narástol do obľudných rozmerov. Presne podľa známej Masarykovej tézy, že štáty žijú z ideí, z akých vznikli, sme sa prepracovali až ku Gorile. Niekde na začiatku bol známy Klausov výrok, že on nepozná špinavé peniaze. Tým povedal všetko. Prešli sme si očistcom divokej privatizácie, ktorá na mentálnom zdraví spoločnosti zanechala nezmazateľnú negatívnu stopu. Obrovské transfery majetku v extrémne krátkom čase zrodili vrstvu oligarchov (finančných žralokov), ktorí s typickou novozbohatlickou mentalitou začali túto spoločnosť ovládať.

Už dávno nežijeme v demo-

kracii. Žijeme v postdemokratickej ére. Moc používa „demokratickú“ legitimitu len ako zásterku, pričom reálne rozhodovanie sa už dávno presunulo do sivej zóny lobistov, ktorí de facto najviac ovplyvňujú konanie vlád a prijímanie legislatívy. Inak povedané, dnes o všetkom dôležitom rozhodujú silné finančné skupiny a „voľby“ sú už len akýmsi „povinným folklórom“, reliktom z dob demokratických, keď mienka ľudí ešte o niečom podstatnom mohla rozhodovať. Systém, ktorý sa vytvoril, je dostatočne odolný voči prirodzenému striedaniu garnitúr. Demokraticky zvolené vlády sú schopné maximálne posúvať akcenty svojej politiky, nie však zásadne meniť paradigmu vývoja. Preto ani veľmi neprekvapí,

že niektorí politici (napríklad Jirko Malchárek) zdegenerovali na bezduchých vykonávačov či ponížených služobníčkov týchto skupín. Previazanie vysokého biznisu s politikou už ani nie je verejným tajomstvom. Je to reálny fakt, ktorý dnes vnímame ako úplnú samozrejmosť.

KOMENTÁR

Gorila len týmto praktikám nastavila zrkadlo. Problémom je, že táto chobotnica mocensko-politických záujmov zákazom vydania ešte ani nenapísanej knihy Toma Nicholsona presiahla všetky medze. Absurdné je, že súd dal zákaz na vydanie niečoho, čo ani nemal v rukách. Znásilnenie práva dosiahlo nepredstaviteľ-

né hranice. Penta tým chcela vyslať jasné posolstvo – všetko v tomto štáte máme pod kontrolou. Nejde len o to, že pod palcom máme všetky politické strany a v zásade kontrolujeme celý politický proces na Slovensku, ale aj súdy konajú len tak, ako to vyhovuje nám. Týmto aktom sa zatiaľ len okresný súd vysmial ústave, ktorá cenzúru výslovne zakazuje. Dostali sme sa tak do bodu, keď asi budú nevyhnutné aj netradičné riešenia. Vždy som bol obhajcom nezávislosti súdov. Bohužiaľ, aj osobná skúsenosť s fungovaním súdnictva ma presvedčila o tom, že slovenskí sudcovia ešte na niečo také osobnostne, odborne, predovšetkým však morálne nedorástli.

Sudcovia majú obrovskú moc zásadným spôsobom zasahovať do života ľudí, nenesú však za svoje rozhodnutia žiadnu zodpovednosť. Ukázalo sa, že ak v rámci súdneho stavu neexistujú samoočistné mechanizmy a nezávislosť (rozumie svojvoľnosť) sudcov je absolútne nesankcionovateľná, môže z toho vyrásť nebezpečný moloch. Aby bolo

jasné, rozhodne tým nedávam za pravdu ministerke Lucii Žitňanskej. Jej pohnútky podriaďiť súdy aktuálnej politickej moci rozhodne nie sú kóšer. Aj preto žijeme v prelomových časoch. Oligarchovia musia konečne pochopiť, že známy Taylleyrandov bonmot o tom, že nikto nie je neskorumpovateľný, každý má len svoju cenu, stopercentne neplatí. Penta si možno môže kúpiť zopár predajných politikov, možno má schopnosť ovplyvňovať rozhodnutia sudcov, ale prirodzený odpor proti takto nastavenému systému neumliči, celý slovenský národ si nekúpi.

Nazretie do ohyzdných útrobov našej politiky malo katarzný účinok. Ľudia sa prebrali z apatie a povedali si dosť. Ďalej už v takomto systéme žiť nechceme. Uvidíme, ako sa táto kauza nakoniec skončí. Ak by však občania predsa len kapitulovali pred aroganciou moci (oligarchov), Slovensko by si skutočne zaslúžilo štatút banárovej republiky. Pevne verím, že ľudia vytrvajú a k niečomu takému nepríde.

Finančná oligarchia mieri do parlamentu

Eva ZELENAYOVÁ

Politický zápas sa nedá viesť bez emócií. Je to historicky overená paradigma. Bez vybudenia emócií by revolúcie vôbec nevznikli. Davy ľudí z roku 1989 si ešte pamätáme. Po vzniku Slovenskej republiky stal sa najznámejším organizátorom protestných akcií mladý kresťanský demokrat Daniel Lipšic. Vtedajšie mítingy sa do povedomia ľudí zapísali ako mítingy za slobodu slova. Na jednom z nich, na Nám. SNP v Bratislave, vtedajší predseda KDH Ján Čarnogurský na adresu vládnej moci povedal „My ich naučíme báť sa.“ Súčasný Minister vnútra Daniel Lipšic demonštrantom odkázal, že polícia je s nimi. Čím prešla politická scéna za necelých dvadsať

rokov samostatnosti Slovenska a o čo ide v nastávajúcich voľbách?

Dnešné tzv. štandardné parlamentné strany sa vyprofilovali štiepením predovšetkým z pravice a ľavice. Za ich základ možno považovať KDH a SDĽ plus etnickú maďarskú stranu. Posledné udalosti potvrdili, že vznik a jestvovanie finančných žralokov na Slovensku by nemohlo byť efektívne bez prepojenia na politickú moc. Podnikatelia sa nesprávajú politicky, podnikatelia hľadajú cesty k biznisu. Gorila je dôkazom toho, kam sa až dostala slovenská podnikateľská oligarchia. Predvolebná kampaň zasa odhaľuje, kam sa dostať chce. Po skompromitovaní politických strán mieri rovno do

parlamentu. Prieskumy verejnej mienky dávajú šancu byť vo vysokej politike súčasným parlamentným stranám a dvom novým – Matovičovej a strane 99 percent. Matovič prežil prvé vnútrostranícke otrasy. V minulých voľbách Ivan Weiss stál za novou stranou

POZNÁMKA

SDĽ, ktorá tak výdatne odobrala hlasy Smeru. Weiss pochádza z podnikateľského prostredia, jeho otec podniká v zbrojárstve. Sám je zakladateľom konského póla na Slovensku, športu najbohatších elit. Dvojka na kandidátke 99 percent Pavol Pavlík podľa medializovaných informácií sprostred-

koval ešte v roku 2010 stretnutie Richarda Sulíka a Juraja Miškova s vysokým predstaviteľom SIS, aby ich oboznámil so spisom Gorila. Pavlík bol pred vstupom na kandidátku 99 percent poradcom ministra kultúry Daniela Krajčera. Napokon to bol minister hospodárstva Miškov, ktorý urobil konkrétne kroky a dal návrh na odvolanie šéfky FNM Anny Bubeníkovej. Akčná päťka začala organizovať demonštrácie proti Gorile. Žiadala, aby z politiky odišli Mikuláš Dzurinda, Ivan Mikloš, Rudolf Chmel, Juraj Miškov, Ivan Uhliarik, Pavol Hrušovský, Béla Bugár a Robert Fico. Zaujímavé, že nežiadali odstúpenie Jána Figľa, predsedu KDH, ktorý je vysokým funkcionárom strany od roku 1992 a je teda spoluzodpovedný za všetky kauzy KDH. Napokon v klientelistickej a korupčnej afére v súvislosti s prideľovaním bytov v centre Bratislavy osobne figuruje. Ďalšou pozoruhodnosťou je skutočnosť, že súčasný minister vnútra Daniel Lipšic (KDH) kauzu Gorila až do jej prepuknutia neriešil. Odrazu je

jeho hlavnou predvolebnou témou a demonštrantom ponúka ochranu polície!

Ukazuje sa úzka súvislosť medzi demonštrantmi, KDH a finančníkmi. Podľa internetových informácií má Lucia Gallová, hlavná organizátorka protestných akcií, veľmi blízko k Petrovi Tóthovi, bývalému novinárovi, siskárovi, ktorý podľa debaty na www.pravda.sk pracuje pre politickú stranu 99 percent. Brat Petra Pčolinského Vladimír, podľa toho istého média, šéfuje kancelárii ministra vnútra Lipšica. Hríb svoju Lampu 2. februára obsadil aktérmi, ktorých jediným poslanstvom bola výzva pre voličov pravice, aby sa nedali odradiť od volieb, lebo tu budeme mať vládu Fica. Takže o čo ide v nasledujúcich voľbách? Pokiaľ sme dosiaľ iba sledovali prerastanie politiky s biznisom, vo voľbách 2012 ide o priamy vstup biznisu do politiky. Ukazuje sa teda, že Gorila je účinný manažérsky pokus vziať občianov do hry, ktorá má dobre plateného režiséra.

SPOZA OPONY

Keď odbočíte z bratislavskej Dunajskej ulice do Liga pasáže, ste pred dverami, za ktorými cesta vedie do redakcie Slovenských pohľadov. Je to ich nová adresa, starú, rovno nad Klubom slovenských spisovateľov, nedávno opustili. Za ten čas zarovno fasády domu, kde Pohľady sídli, na Dunajskej, ako z vody vyrástol kus ulice, celý takmer zo skla. V ňom sa odráža časť Kamenného námestia so zvonkohrou na náprotivnej travertínovej stene stavby zo sedemdesiatych rokov. To všetko vidí každý, čo už neuvidí, je to, ako stavba rástla.

Najprv bola hlboká jama, nákladné autá a bagre sa tam priam strácali, potom vyhúkli betónové kostry nových domov. Vyhúkli, lebo betón od základov až po vrch chrľil stroj s obrovským kovovým chobotom. Desať či dvadsať metrov hore alebo dolu mu nerobilo problémy. Bolo to neuveriteľné divadlo. Tak ako sa predlžovalo rameno stroja, bol na bielom podklade čita-

teľnejší nemecký nápis z čiernych písmen. Názov firmy by sa dal preložiť do slovenčiny azda ako majster čistič, hoci všetci, čo niekedy mali v rukách keľnu či fanglu, vedia, že zapucovať, pucovať sa môže s omietkou či cementovou zmesou. Jednoducho firma, ktorá vyrába čer-

na východnom fronte a padol sovietskom do zajatia. Z toho sa živý dostal azda len každý desiaty Nemeck. Neskončil na Sibíri, ale v Moskve na ulici, ktorá dnes opäť nesie svoje historické meno – Tverská. Tiahne sa takrečeno od múrov Kremľa až po Bieloruské nádražie a ďalej,

„Ako ste len prišli na to postaviť toľko rôznych púp na betón, dať si ich patentovať – a stať sa postupne firmou, ktorá vo svete zaváži?“ Dnes je pán Schlecht zdatný osemdesiatnik, ale na začiatky samozrejme nemôže zabudnúť: „Viete, keď sme v Moskve na stavbách

a nie ľudia. Keď sa mi pošľasť domov, nezabudol som. Tak sa zrodili moje čerpadlá na cementovú zmes, vlastne ich kolískou je Moskva.“

Je to príbeh fortieľu typického pre Bádensko-Württenbersko, dôkaz dôvtipnej švábskej národy. Tá je len zdanlivo zjavná iba v Štuttgarte, hlavnom meste mercedesov a porsche. Od januára 2012 je Putzmeister prvou nemeckou svetovou značkou, ktorá patrí – Číňanom. Teda čínskej firme Sany. Čínske investície do nemeckých malých a stredných podnikov presiahli vlni miliardu sto dvadsať miliónov eur. Putzmeister je však prvou svetovou nemeckou značkou v čínskych rukách. V Aichtali sa protestuje: „Zakladateľ predal svoje celoživotné dielo komunistom, predaj takej značky je priemyselná a politická katastrofa.“ Pre patriarchu firmy je však protest do neba siahajúca hlúposť, čínska Sany je v celosvetovom nástupe, preto siahli po špičkovej nemeckej značke, ktorú z trhu vytlačujú.

Prečo človek sleduje Švábov

Dušan D. KERNÝ

padlá na betónové zmesi, je nemecký Putzmeister. Presnejšie bádensko-württenberský, ľudovo švábsky. Stroje firmy sú po celom svete.

Roky bol zakladateľ firmy, majstrovský putzmeister – skutočným menom Karl Schlecht – pre mňa nezabudnuteľným príkladom nezdolnosti. Ako mladý bojoval v uniforme wehrmachtu

ďalej, ďalej, ďalej a ešte ďalej až sa stane výpadkovkou na Tver. Azda je to zopár kilometrov Tverskej, ktoré lemujú fasády stalinských novostavieb.

Keď som v čase svojich celkom nedávnych moskovských rokov chodil okolo nich, myslel som na stretnutie vo svetoznámej firme Putzmeister v Aichtal, neďaleko Stuttgartu.

v akorde, tvrdej norme, vláčili hore do poschodí betón vo vedrách, tak som si povedal, že nás to bude stáť život, preto mi zišlo na um dať dovedna motor a čerpadlo – sovietskom to bolo jedno, zajatcov, ľudí bolo dosť a hlavný bol plán, v ktorom bolo treba obnoviť Moskvu – a teda aj jej vtedy najvýstavnějšíu, najširšiu Gorkého ulicu –

Už o desať rokov môže byť na Slovensku nezanedbateľný počet negramotných ľudí

Viacgeneračná chudoba je dnes realitou

Má plné ruky práce v súvislosti so Sčítaním obyvateľov, domov a bytov 2011 (SODB 2011). Zároveň je však zodpovedná za spracovanie výsledkov tohtoročných marcových predčasných parlamentných volieb. Je prvou ženou v histórii, ktorá sa posadila do predsedníckeho kresla Štatistického úradu Slovenskej republiky – sociologička Ľudmila BENKOVIČOVÁ. „Nemyslím si, že je dôležité, či Štatistický úrad Slovenskej republiky (ŠÚ SR) vedie muž alebo žena. Či niekto nosí sukňu alebo nohavice. Podstatné je, či uplatňuje správne metódy v procese riadenia. Samozrejme, mám rada výzvy a byť prvou ženou na takejto pozícii bola pre mňa určite veľká výzva. Napokon v našom úrade je dosť žien, tvoria až osemdesiat percent zamestnancov. Zároveň by som rada v tejto súvislosti zdôraznila, že ja som tu svojho času tiež pracovala, takže pred štyrmi rokmi som neprišla na neznámu pôdu. Aj keď sa prostredie medzitým, samozrejme, zmenilo. Inštitúcie rastú, menia sa, a to je dobre. Ak rastú odborne a profesionálne, potom rastú zdravo.“

Zhovárал sa Ivan BROŽÍK - Foto: Ladislav LESAY

• **Profesiou ste štatistička, ale tým, čo je vám bližšie srdcu, teda povoláním, ste sociologička. Pasuje to k sebe – sociológ a štatistik? Vy ste dokonca pôvodne sociologička z prostredia výskumu, pracovali ste na pôde Slovenskej akadémie vied...**

Jednoznačne odpovedám, áno, dokonca sa to dopĺňa. Kedysi dávno, keď sociológia a štatistika v histórii vznikala, bola to jedna spoločná vedná disciplína. Možno ešte presnejšie: z lona štatistiky sa postupne vyčlenila sociológia. Podľa toho sa v súčasnosti vraciame späť akýmsi obľúkom. Tí, ktorí sa venujú čistej štatistike, poukazujú na to, že vznikajú obrovské prieniky v štatistických zisťovaniach a sociologických výskumoch. Sú témy, ktoré kedysi patrieli výlučne sociológii, a dnes sa nimi zaoberajú štatisti. Vezmime si konkrétny príklad – pocity šťastia, spokojnosť, napríklad s pracovnými alebo inými podmienkami, životné postoje, problematika kvality života ako taká, to už je dnes viacrozmerne téma. Je prirodzené, že sa v nej stretáva štatistika so sociológiou. Aj

preto považujem mojich pätnásť rokov praxe vedeckého pracovníka teraz za výhodu aj v tejto súčasnej profesii. Vedecké myslenie a výskum nás totiž učí dôslednosti a systematickosti. Dôslednosť a korektnosť v kontinuite je predpokladom exaktnej štatistiky.

• **My laici si predstavujeme pod pojmom štatistika nekonečné stĺpce čísel a percent z nich. S číslami sa možno naozaj najrôznejším spôsobom „pohrať“. Môžeme to vnímať aj ako synonymum pre slovo manipulovať?**

Každá vedná disciplína používa špecifické nástroje na to, aby vyjadrila nejakú skutočnosť. Iné nástroje používa psychológia, iné napríklad štatistika, inými sa vyjadruje filozofia, história alebo sociológia. Napriek tomu záverečná výpoveď je o tej istej realite. Štatistika sa naozaj niekedy vníma ako hra s číslami. Žiadna spoločenská veda však nemôže vyčerpávajúcym spôsobom opísať akýkoľvek fenomén. Štatistika môže napríklad o rodine rozprávať v súvislostiach životných podmienok, miestnych údajov, po-

čtu detí. Nebude však môcť exaktne vypovedať o tom, aká je v tejto rodine kvalita medziľudských vzťahov. Nedokáže zaznamenať životné ambície alebo profesijné stratégie jednotlivých členov rodiny. Tomu sa venuje sociológia, a to je priestor, kde sa tieto disciplíny môžu stretnúť. Nuž, a hra s číslami? To môžeme vysvetliť aj tak, že závisí od indikátora, aký si vezmete na pomoc, aby ste kvantifikovali nejaký jav. Napríklad spoločnosť. Môžete ju posudzovať podľa tvorby DPH. Alebo podľa priemerného príjmu. Výsledné čísla o jednej a tej istej spoločnosti nebudú rovnaké. Štatistiku by som nenazývala hrou, skôr akýmsi hľadaním kvantifikovateľného etalónu na zmeranie konkrétneho javu.

• **Vaše funkčné obdobie vôbec nebolo ľahké. Nie každý predseda štatistického úradu musí zvládnuť veľké sčítanie ľudu a zároveň dvoje parlamentných volieb či voľby prezidenta. Stíhali ste popri tom ako úrad aj niečo iné?**

Rozhodne považujem za vrchol toho, čo sme spolu

s kolegami absolvovali, vlnajšie Sčítanie obyvateľov, domov a bytov. To bola naozaj výnimočná akcia. Udeje sa len raz za desať rokov. Nie každý môj predchodca a nie každý nasledovník v predsedníckom kresle také niečo musel a bude musieť organizovať a vyhodnotiť. Voľby, to už je z pohľadu ŠÚ SR len akási povinná, hoci kľúčová úloha. My však profesijne žijeme štatistickými zisťovaniami. Som rada, že som zažila jedno aj druhé.

• **Úrad aj vy ste zažili veľa. Lenže výsledky zo SODB 2011 doteraz nepoznáme. Pôvodne boli prvé z nich, teda čiastkové výsledky, avizované už na minuloročnú jeseň. Musíme však zároveň uznať, že ŠÚ SR môže konať iba v medziach zákona, a teda robí len to, čo mu platná legislatíva umožní či prikáže. Predsa len, v čom hľadať príčinu toho časového sklzu?**

Myslím si, že by bolo nespravodlivé hovoriť o tom, že v spracovaní výsledkov zaošla štatistika. Pozrime sa aj na ďalšie členské štáty Európskej únie. To sčítanie bolo povinné aj u nich. Ale neudialo

sa v rovnakom termíne. Rok 2011 bol referenčný rok. Štáty, v ktorých už boli publikované niektoré predbežné a vybrané výsledky, urobili zber informácií o niekoľko mesiacov skôr, ako my na Slovensku. Tým nechcem nič ospravedlňovať. Pravda je, že aj my sme si mysleli, že sa nám podarí spracovanie údajov rýchlejšie, ako ukazuje realita. Áno, aj dnes riešime isté problémy, ktoré vyplývajú zo sčítania. Ale tie priamo súvisia s tým, aký bol jeho priebeh. A tiež s tým, ako sa k sčítaniu postavila nielen časť verejnosti, ale napríklad aj ostatné štátne inštitúcie. Pritom im zákon priamo ukladá povinnosť spolupracovať na sčítaní. Miestami sa proti sčítaniu a štatistikom samotným vytvárala až nepriateľská atmosféra. Toto si naša história nepamätá. Nepozná situáciu, aby niektoré štátne inštitúcie ovplyvňovali verejnosť vydávaním zásadných stanovísk, ktoré vyznievali proti samotnému zmyslu a zámeru sčítania. Za štatistický úrad, za mojich kolegov a za seba však môžem povedať, že máme morálne zodpovedanie v rozhodnutí Generálnej prokuratúry SR, ktorá nám dala za pravdu a podporila štatistiku.

• **Mimochodom – sčítanie nebolo výmysel ŠÚ SR, „ideme sa niečím pozabávať a otrávim po národa...“**

To rozhodne nie. Sčítanie bolo dané nariadením orgánov EÚ. Aj rozhodujúca časť položiek, ktoré sa prostredníctvom SODB 2011 zisťovali, bola daná obligatórne. V rovnakom znení a s rovnakými alternatívami tieto otázky dostávali občania aj v iných krajinách. Metóda zberu informácií už mohla byť odlišná. V každom prípade by som rada zdôraznila, že záväzný termín na zverejnenie výsledkov sčítania 2011 je marec roku 2014. Dovtedy musíme podľa nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) o sčítaní poskytnúť požadované údaje štatistickému orgánu Únie – Eurostatu. Nespĺnenie tohto termínu absolútne vylučujem. Antikampaň s identifikátormi nám však rozhodne nepomohla.

• **Poskytnete verejnosti nejaké čiastkové zistenia, a ak, tak kedy?**

Nie, nebudeme pracovať s predbežnými výsledkami, pri-

deme s ich finálnou verzou. A odpoveďou na otázku kedy, je – čo najskôr. Robíme všetko pre to.

• **Disponuje ŠÚ SR dostatočnou ľudskou i technickou kapacitou, ak zohľadníme skutočnosť, že zároveň pripravujete aj predčasné parlamentné voľby?**

Pre potreby sčítania boli vyčlenené osobitné ľudské, finančné aj technické zdroje. Hoci len na spomínaných identifikátoroch prakticky nepretržite pracovalo osemsto ľudí počas štyroch mesiacov. Keď sa budeme rozprávať o voľbách, tak pripomeniem, že jedno z prvých rozhodnutí, ktoré som po nástupe do úradu urobila, bolo, že som dala vyčleniť takzvané volebné počítače. Inak povedané, pre potreby volieb sme vytvorili dostatočnú kapacitu hardvéru. Volebnú sieť po technickej stránke máme takpovediac v pohotovosti trvalo. Celé voľby teda budeme robiť na vlastnej technike. Chcela by som však upozorniť, že po pri SODB 2011 a voľbách 2012 u nás beží normálna štatistická agenda. Štatistickí pracujú na plánovaných štatistických zisťovaniach, ako keby sa nič z tých veľkých akcií nedialo. Výsledky v plánovaných termínoch odovzdávame Eurostatu. Ak však hovorím, že nebudeme mňať zdroje na nákup techniky, neznamená to, že nebudeme potrebovať peniaze na mzdy. ŠÚ SR musí zaplatiť ľudí počas volebnej noci. Oni nastúpia do práce popoludní okolo šiestnastej hodiny a v odborných sumarizačných útvaroch budú pracovať až do ukončenia volieb. Finančné prostriedky na tento cieľ máme vyčlenené od vlády.

• **Čo z plánovaných aktivít v súvislosti s prípravou na parlamentné voľby už máte v čase vyjdenia nášho rozhovoru na stránkach SNN za sebou?**

Postupujeme a pracujeme v súlade s harmonogramom prípravy a spracovania volieb 2012. Máme už vyriešený automatizovaný program na spracovanie výsledkov volieb, máme vypracovanú metodiku spracovania volieb, absolvovali sme kontrolu registra politických strán, v týchto dňoch už by mal byť dostupný aj na našej webovej stránke www.statistics.sk. Máme tiež vytvorené odborné sumarizačné útvary. Sú určené ich vedúci, kto bude garantovať softvér a členovia týchto útvarov už zložili sľub presne tak, ako členovia volebných komisií. Štatistický úrad zriadil testovacie pracovisko, ktoré má za úlohu priebežne riešiť problémy s počítačovými programami. Vyrobili sme projekt automatizovaného spracovania dát. Sedemnásteho februára by sme mali mať za sebou aj prvú skúšku, druhá bude o týždeň neskôr. Najdôležitejšiu celoplošnú previerku

funkčnosti všetkých systémov pripravujeme na piateho marca. Je zaujímavá tým, že v ten deň už musí byť všetko funkčné tak, ako keby boli skutočné voľby. A týka sa to nielen techniky, ale aj ľudí. Inými slovami – odskúšame si voľby, hoci v simulovanej a predpremiérovej podobe.

• **Úrad už avizoval, že po parlamentných voľbách desiateho marca 2012 budú výsledky známe o niečo neskôr, ako sme boli v minulosti navyknutí.**

To neznamená, že budeme pomalší. Musíme si uvedomiť, že do parlamentu kandiduje rekordný počet subjektov. Automaticky sa teda predlžuje práca okrskových volebných komisií. Štatistický úrad SR pracuje výhradne s platnými zápisnicami týchto komisií. Ak to mám porovnať s rokom 2010, pridali sme na zverejnenie oficiálnych výsledkov parlamentných volieb 2012 rezervu štyri až päť hodín. Priebežné, alebo tie prvú nočné medzivýsledky však ponúknuť už niekedy po dvadsiatej druhej hodine a budú verejnosti k dispozícii na stránke www.statistics.sk.

• **Dost' o voľbách, vrátme sa opäť k sociológii, teda k parkete, na ktorej sa cítite naozaj šťastná. Ako vnímate vývoj našej spoločnosti?**

Zmeny, ktoré sa dajú zachytiť objektívne, sleduje štatistika. Ide napríklad o vývoj hospodárstva, zmeny v sociálnej situácii, zmeny miezd a podobné ukazovatele. Vy ste sa ma pýtali na vedomie spoločnosti. Tu vyslovujem iba svoje osobné názory, ktoré nemám podložené odborným sledovaním. Tak teda: mám pocit, že naša spoločnosť sa výrazne individualizovala, veľmi výrazne. Vnímam obrovskú sociálno-ekonomickú diferenciáciu. Taká ešte pred desiatimi rokmi neexistovala. Mení sa sociálna štruktúra spoločnosti, vznikajú nám tu niektoré vrstvy. Napríklad aj na profesijnom zázname. A niektoré zasa zanikajú. Napríklad poľnohospodárstvo je odvetvie, v ktorom ubúda zamestnancov. Máme tu podľa mňa oveľa výraznejší individualizmus a egoizmus ako kedykoľvek predtým. Pred desiatimi rokmi sme ešte ako problém nevnímali viacgeneračnú chudobu. Dnes je našou realitou.

• **Realitou je aj zánik strednej vrstvy...**

Aj zánik strednej vrstvy. Ale opakujem, vyslovujem iba svoju domnienku. Alebo hypotetický predpoklad. Navyše – rómska otázka, vzdelanosť, gramotnosť. Dnes sa ukazuje, že v roku 2021 bude štatisticky významný údaj napríklad o počte ľudí, ktorí nevedia čítať a písať. Máme čoraz menej pripravených študentov, ak hovorím o ich všeobecnom rozhlade. Ale to už zachádzame cez prítomnosť do budúcnosti.

Významnú udalosť z 20. februára 860 by sme si mali pripomínať Slovenčina má vyše tisícdeväťsto rokov

Anton HRNKO

Rôzne národy, ale aj obce si rozličnými spôsobmi pripomínajú začiatky svojich dejín. Je napríklad chronicky známe, že obce obvykle nezaujímajú, kedy ich založili, ale kedy sa po prvýkrát objavili v hodnotnom písomnom prameni. Pompézne to oslavujú ako svoje ixté výročie, ale vôbec im neprekáža, že ich obec mohla pod tým istým menom existovať aj niekoľko storočí pred tým, než sa po prvýkrát objavila v písomnom prameni, napr. v panovníckej darovacej listine.

Rovnako si mnohé národy vytvárajú miléniá a ďalšie násobky vlastnej existencie na základe rôznych náhodných dátumov, ktoré si začlenia do národných mýtov alebo odrazových bodov, od ktorých začínajú rátať svoje dejiny.

■ AGRESÍVNA MYTOLÓGIA

Aj naši južní susedia si vytvorili na konci 19. storočia symbolický dátum, ktorý dodnes vykladajú ako rok zauja-

tia vlastní (896). Pritom o tomto konkrétnom roku by sme pri starých Maďaroch mali skôr hovoriť o strate vlastní, lebo na strednom Dunaji ich jazdecké skupiny spozorovali už omnoho skôr. Lenže pravá príčina ich masového prechodu za Karpaty z ich „pravlasti“ bola na jednej strane drvivá porážka ich vojenskej časti v Bulharsku a útek ostatných príslušníkov tohto uhrofínsko-turkújskeho kmeňového zväzu pred útočiacimi Polovcami a Pečenegmi.

Teraz určite mnohých zaujíma, kde by Slováci mali hľadať svoje miléniom alebo ešte starší dátum prvej zmienky

Kronsteiner si dovolil tvrdiť, že ide o slovenské slovo Ostravica (ostrý, špicatý kopec), ktoré sa len jazykovým vývinom transformovalo na Oesterreich. V návale vlasteneckého nadšenia ho však všetci ostatní rakúski vedci ukričali. A mne, použíjúc ľudovú etymológiu, to pripadá ako Ostarkey, ale nikomu to nepovedzte...
Teda určite mnohých zaujíma, kde by Slováci mali hľadať svoje miléniom alebo ešte starší dátum prvej zmienky

Zaujatie vlastní Maďarmi je len mytológia.

na" nazývala „Slowakische Mark“, teda Slovenská marka.

rozoberme si však bližšie názov „Slovenčina“. Dnes nás toto slovo naviguje jednoznačne na označenie nášho jazyka. Názov sa teda skladá zo slov „Sloven“ a prípony „-čina“. Prípona „-čina“ však v minulosti mala úplne iný význam ako dnes. Najvýraznejšie o tom svedčí slovo „otčina“, zložené zo slova „ot-ec“ a prípony „-čina“. Tento príklad nám uvádza, že v danej dobe prípona „-čina“ mala ten význam, ktorý má dnes prípona „-sko“. Teda keď sa na to pozrieme čisto z pohľadu jazykovedy, vtedajšie pomenovanie „Slovenčina“ má tú istú funkciu ako dnešné pomenovanie „Sloven-sko“. No a zo spôsobu pomenovania vtedajších franských mariek vyplýva, že územie na východe a sever od uvedenej marky sa v danej dobe nazývalo Slovenčina, čo zodpovedá dnešnému názvu Slovensko. Je to len menšia gramatická zmena pôvodného názvu našej krajiny. Omnoho menšia, aká prebehla v maskulinnom názve príslušníkov nášho národa z pôvodného Slovenin na dnešného Slováka. Ale všetko ostatné zostalo nezmenené – slovenský, Slovenka atď.

■ **PRIBINOVA LISTINA**

Za prvé uvedenie názvu našej krajiny v domacom jazyku, teda v starej slovenčine alebo staroslovenčine v písomnom dokumente, môžeme považovať listinu Ľudovíta Nemca z roku 860 známu aj ako Pribinova listina. Jej latinská forma bola v danej dobe terra Sclavorum alebo ešte skôr regnum Sclavorum, neskôr aj Sclavonia a jej panovníci boli princeps/rexes Sclavorum. Neboli to nijakí neidentifikovaní Slovanovia, ich meno nebolo všeobecne pomenovaním Slovanov, ale ich vlastným kmeňovým a neskôr národným menom. V domacom jazyku vtedy znelo Sloven – a od toho bolo odvodené i domáce pomenovanie ich vlastní, otčiny – Slovenčiny/ Slovenska. A pod týmto názvom bola naša krajina známa nielen v čase Veľkej Moravy (čo je vžitý názov, nie však z doby jej existencie). Tak ju poznajú aj staré kroniky, nielen Nestorova, ale aj napr. Uhorsko-poľská kronika, ktorá priamo hovorí, že starí Maďari sa nasťahovali, nie dobyli, do krajiny zvanej Sclavonia, ktorú premenovali na Hungáriu. Legitímny nárok na ňu získali tým, že si ich vodca vzal za manželku princeznu kráľa „Sclavonie“, v domacom jazyku vtedy asi Slovenčiny.

■ **MARKA ZA RIEKOU ZALA**

Podme však už k tomu názvu, ktorý by mohol byť základným pre slovenské „miléniom“. Dňa 20. februára 860 Ľudovít Nemec odsúhlasil svojmu vazalovi, blatenskému kniežatovi Pribinovi darovanie majetku kláštora v Niederaltaihu označenému ako „Salabiugiti“, čo je dnešný Zalabér v Maďarsku, ktorý sa nachádzal „in Slougenzin marcum“ za riekou Zala. Teda keď to prepíšeme „po našom“, majetok sa nachádzal v marke Slovenčine, ktorá sa rozprestierala na západnom brehu Blatenského jazera a otázka je pokiaľ: po Vespreme? až po Dunaj? Najskôr asi až po Dunaj a na východe určite až po zadunajské domény Nitrianskeho kniežatstva okolo Ostrihomu.

Čo však v skutočnosti hovorí názov „Marka Slovenčina“. Marky začal zakladať Karol Veľký na hraničných územiach medzi doménami Franskej ríše a cudzimi, nie priamo závislými alebo nezávislými územiemi. Tak na juhu existovala Španielska marka proti

Gustáv Valach stál v slove a vo viere aj v čase, keď sa mu rúcal svet, ktorý miloval

Človek pevný a zapaľujúci ako ocieľka

Emil SEMANCO – Foto: Štefan KAČENA

Začiatkom roka pri príležitosti 19. výročia vzniku Slovenskej republiky udelil prezident Ivan Gašparovič najvyššie štátne vyznamenania štrnástim laureátom, vynikajúcim slovenským osobnostiam za ich celoživotný prínos a zásluhy v oblasti vedy, umenia, histórie, kultúry a hospodárstva. Dvanásť ocenení si prevzali pocty osobne. Viacerých z nich predstavíme na stránkach Slovenských národných novín v najbližších týždňoch. Spolupracovníka našej redakcie, historika Ladislava Deáka, o ktorom sme priniesli beletrizovanú reportáž krátko po jeho úmrtí, a tiež nezabudnuteľného herca Gustáva Valacha vyznamenal prezident posmrtno. Dlhoročnému členovi činohry SND udelil za mimoriadne zásluhy o kultúrny rozvoj Slovenskej republiky Pribinov kríž II. triedy.

Na slávnostnom ceremoniáli v historickej budove SNR v Bratislave za prítomnosti predstaviteľov slovenského parlamentu, vlády, vedúcich ústredných orgánov štátnej správy, predsedov vyšších územných celkov, zástupcov diplomatického zboru a cirkvi I. Gašparovič vo svojom vystúpení zdôraznil potrebu vedy a umenia v spoločnosti a prizvukoval aj nevyhnutnosť ich podpory zo strany štátu. „Aj keď v celých dejinách ľudstva kráčajú vedno a vzájomne sa podnecujú a ovplyvňujú, nemôžeme od umenia chcieť to, čo od vedy, a od vedy to, čo od umenia,“ povedal I. Gašparovič. „Bez ohľadu na to, že sa vystavim útokom, poľaných kritikov, chcem zdôrazniť, že našou povinnosťou je otvárať sa vedou čo najširšiemu svetu poznania, aby sme boli schopní prijímať a chápať aj národnoštátne jedinečnosti. A chcem zdôrazniť aj to, že je našim poslaním, aby sme sa kultúrou a umením ponárali do najhlbších národných dejín, aby sme boli schopní objavovať skryté súvislosti vecí, lebo na chápanie zmyslu života nestačí len um, svet musíme prijímať a chápať aj srdcom,“ odznelo v príhovore, ani čoby v symbolickom časovom oblúku prezident reflektoval nielen zásluhy súčasných laureátov, ale aj prínos výnimočných osobností z generácií ich predchodcov.

Poznávať svet, vzťahy a súvislosti v ňom, hľadať a nachádzať zmysel života a odovzdávať poznanie o ňom prostredníctvom umenia, talentu a citu – to sa skvelo darilo mnohým ženám a mužom, ktorí svoje schopnosti dali naplno do služieb prvej slovenskej divadelnej scény. Naša divadelná kultúra mala najmä v prvých povojnových desaťročiach mimoriadne šťastie na viaceré veľké a nezabudnuteľné herecké osobnosti. Popri zakladateľoch a starších členoch Slovenského národného divadla, ktorí boli v povojnovom období ešte aktívni – manželka Borodáčovci, Andrej Bagar, Hana Meličková, Štefan Figura, Beta Poničanová, Mária Bancíková a iní, patrili medzi tie veľké herecké osobnosti Viliam Záborský, František Zvarík, Mikuláš Huba, Július Pántik, Mária Kráľovičová, František Dibarbora, Ladislav Chudík, Jozef Kroner, Ctibor Filčík, Karol L. Zachar a ďalší.

■ IMPOZANTNÝ ZJAV

Impozantným zjavom slovenského divadla a neskôr aj filmu, rozhlasu a televízie bol tiež Gustáv Valach. Do činoherného súboru SND prišiel v roku 1946, keď predtým absolvoval Štátne konzervatórium a jeho hlas už verejnosť dobre poznala z rozhlasu.

Narodil sa v Hontianskych Nemciach v roku 1921. Divadelné dosky spoznával ako ochotník v Banskej Štiavnici, kde chodil do gymnázia a ochotníčil aj počas štúdiá na Právnickej fakulte Slovenskej univerzity v rokoch prvej Slovenskej republiky. Vtedy bol pro-

tagonistom v tom čase známeho a aktívneho dramatického krúžku Štefánik. Od roku 1946 až do odchodu do dôchodku v roku 1992 bol členom činohry Slovenského národného divadla. Zas ten čas sa s prvou scénou rozlúčil len počas vynútenej prestávky v rokoch 1959 – 1963, keď musel z politických dôvodov divadlo opustiť a pracovať ako robotník.

Bilancia hereckej tvorby Gustáva Valacha je úctyhodná. Ako herec s vysokou kultúrou hlasu a prejavu bol vždy prislubom originálneho a svojského prístupu pri stvárňovaní zverených postáv a v SND ho obsadzovali všetci režiséri. V rozhlase patril k najžiadannejším, pretože už jeho hlas bol spoľahlivou devízou či už dramatických programov alebo iných umeleckých a dokumentárnych relácií. Záujem o jeho herectvo prejavovali prvotriedni českí a slovenskí filmoví režiséri a jeho filmografia je rovnako impozantná ako súpis vytvorených postáv v televízii.

„Gustáv Valach však nikdy nepatril medzi hercov, ktorí brali každú alebo akúkoľvek ponuku. Bolo o ňom všeobecne známe, že vždy sa sám rozhodoval, či tá-ktorá herecká príležitosť je v súlade s jeho presvedčením, myslením a cítením, s prísnyimi a tvrdými mravnými normami, ktoré mu boli imperatívom. Dokazuje to aj trojročná absencia v SND, keď radšej išiel pracovať manuálne, než by sklonil šiju; aj odmietnutie niektorých postáv, ktorých vyznenie bolo v rozpore s jeho

presvedčením,“ hodnotí umeleckú a ľudskú stránku Valachovho profilu teatroológ Dr. Milan Polák.

A aké teda bolo to presvedčenie? Dominovala mu vernosť kresťanským a národným tradíciám. Proti všetkému, čo sa týmto zásadám priecilo, dokázal sa váhou svojho talentu, mravného páťosu a osobnej integrity postaviť na odpor. Napriek neľahkým časom a neraz aj bezohľadnej ideologizácii kultúry a umenia.

■ Z HERECKÝCH KREÁCIÍ

Prvou veľkou postavou Gustáva Valacha už v prvých rokoch jeho pôsobenia v SND bola rola Yorika v hre Leopolda Laholu Štyri strany sveta, ktorú naštudoval Mikuláš Huba, v roku 1948. O nedlho potom ho režisér Karol L. Zachar obsadil do legendárneho folklórneho pásma Rok na dedine (1948), pre ktoré napísal predlohu spolu Ivanom Terenom. Pri inscenovaní tohto pásma sa uplatnila najmä Zacharova dôverná znalosť slovenského ľudového folklóru z Oravy, Liptova a Pohronia. Vzniklo folklórne pásmo síce s nainovou dejovou osnovou, ale s veľkým priestorom na predvedenie ľudových zvykov, obradov a rázovitých výstupov. Gustáv Valach v ňom vytvoril osobitú a neopakovateľnú postavu dedinského krajčira Marka Ocieľku.

Teatroológ M. Polák: „S režisérom Zacharom si výborne rozumeli, pretože ich ľudské a svetónázorové postoje boli v podstate totožné. V Zacharových

inscenáciách Valach vytvoril možno svoje najpôsobivejšie herecké postavy.“

Po spomínanom folklórnom pásme prišli v roku 1950 Tajovského Statky-zmätky. Valach vytvoril postavu majetného dedinského gazdu Palčika, ktorý bol celý život bytostne spätý so zemou, s prírodou a dedinou. Poňal ho ako človeka s bohatým vnútorným životom a nie ako nejakého kulackého vydríducha, čo požadovala vtedajšia kritika. Statky-zmätky zožali u divákov taký veľký úspech, že mali ešte dve obnovené premiéry. Čosi podobné sa udialo aj pri uvedení Shakespeareových Veselých paničiek z Windsoru (1954), kde Gustáv Valach stvárnil postavu Roberta Shallowa. Inscenácia mala na svoj čas rekordný počet repríz – vyše 160. Počas ôsmich, keď bola v repertoári, mala ešte dve obnovené reprízy.

Jedna z vrcholných hereckých kreácií Gustáva Valacha sa sformovala v roku 1963 opäť pod režijným vedením Karola L. Zachara. Bola to postava Baču Ondreja v Stodolovej hre Bačova žena.

„Nezabudnuteľný herec v tejto inscenácii vytvoril chlapy tvrdú, drsnú a robustnú postavu, ktorá v silnej, vypätej dramatickej situácii – keď po návrate z Ameriky hlavný hrdina zistí, že jeho milovaná žena Eva už je manželkou iného muža – dokáže zachovať striedmosť, zdržanlivosť a bez páťosu vie vyjadriť búrku protichodných citov, ktorá sa rozpútala v jeho duši. Bača Ondrej bol príkladom herectva, ktoré je psychologicky sústredené a vnútorne stotožnené s vyznením postavy,“ hodnotí Valachovo herectvo odborník – teatroológ.

Potom prišli ďalšie významné roly, a to nielen v réžiách Karola L. Zachara,

ale aj u ostatných režisierov činohry SND. Na malej ploche tohto osobnostného profilu nie je ani možné všetky jeho úlohy v divadle vo filme či v televízii vymenovať. Bolo by to vyše dvesto titulov. Uvedieme preto aspoň niektoré okruhy dramatickej tvorby, kde bol jeho zástoj mimoriadne významný. V prvom rade to bola pôvodná slovenská dramatická tvorba. Svojím umením ju vedel presvedčivo a na vysokej úrovni obhájiť. Presne tak, ako to vo svojom prejave o umení a umelcoch akcentoval I. Gašparovič.

Také bolo jeho účinkovanie v hrách Štefana Kráľika, Viktora Egriho, Ladislava Mňačka, Ivana Bukovčana, Petra Karvaša, Petra Zvona, Jána Solovíča, Ladislava Ťazkého, Osvalda Zahradníka či Petra Kováčika.

„Najmä jeho Repáž v Kováčikovej hre Krčma pod zeleným stromom (1976) bol Valachovým hereckým koncertom. V otrhaných handrách, v bagančiach, v starej vojenskej čiapke, so šalom okolo hrdla, s neoholenou tvárou vynikajúco stvárnil nezamestnaného „filozofa volných myšlienok“. Keď prednášal svoje sentimente mal zdvihnuté obočie, s výrazným gestom ľavej ruky pohrával sa s prstami a v pravej držal pohárik. So sebaíroniou hovoril o faktoch a krutosťach prvej svetovej vojny. Bez vonkajšej citovej zaangažovanosti a kúska sebaľútosti hovoril veci, ktoré už nemali len osobný, ale širší, naozaj takmer filozofický rozmer,“ hodnotí doktor M. Polák. „Aj takto výnimočný umelec slúžil národnej dramatiky a obhajoval jej životaschopnosť. Dnes sa hry všetkých vyššie menovaných autorov z repertoáru SND úplne a nepochopiteľne vytratili.“

■ KRALOVAN NA SCÉNE

Gustáv Valach kraľoval na scéne, aj keď hral najubohejšieho bedára. Jeho všestranné a sústredené herectvo je zaskvelo nielen pri uvádzaní slovenskej klasiky, ale aj v inscenáciách svetových dramatikov, najmä v hrách Williama Shakespeara. Skvelý bol jeho Tybalt v Rómeovi a Júlii, Fabián vo Večeri trojkráľovom, Oberon v Sne noci svätajanskéj.

K vrcholom hereckého majstrovstva patrila aj titulná postava v tragédii Kráľ Lear. Rovnako presvedčivo vyzneli kreácie, ktoré vložil do stvárnenia postáv v hrách Friedricha Schillera, Henricha Ibsena, Edmonda Rostanda, Imre Madacha, Fiodora Dostojevského či Johana Nepomuka Nestroya. Brillantné herectvo ukázal aj v inscenáciách súčasnej svetovej dramatiky; trebárs v hrách Bertolda Brechta, Williama Saroyana či Tennessee Williamsa. Mimoriadny zástoj v súpise jeho hereckých postáv z tejto oblasti mal John Proctor v hre Salemské bosorky od amerického dramatika Arthura Millera...

Dôverný znalec slovenského divadelníctva M. Polák na margo tejto inscenácie z roku 1966 v réžii Pavla Haspru povedal: „Valach v nej obnažil vnútorný dramatismus postavy a obdaroval ju takým významotvorným gestom, presvedčivou mimikou a podmaňujúcim, sugestívnym hlasom, že na slovenskej divadelnej scéne sme málokedy dovtedy (aj potom) videli takú výrazne a vnútorne zaangažovane vytvorenú a do detailu vymodelovanú postavu.“

O herectve Gustáva Valacha možno dlho hovoriť nielen v súvislosti s jeho divadelnými postavami. Hral vo vyše tridsiatich filmoch a vo vyše stovke televíznych inscenáciách domácich predloh alebo dramatizácií významných diel svetovej literatúry.

Osobitou a samostatnou kapitolou bol umelcov nepodkúpný a nezlomný charakter. Medzi výtvarníkmi, vedcami, lekármi, duchovnými bolo v čase minulého režimu veľa statočných, no medzi hercami sa taký našiel iba jeden jediný. Len Gustáv Valach si stál v slove a zostal pevný vo viere, aj keď sa mu rúcal svet, ktorý miloval. Keď jeho kolegovia teatrálnu bedákali, že musia ustúpiť nátlaku vedenia, poslúchnuť vrchnosť, hrať, čo im pridelia, lebo keby nehrali, neboli by hercami, Valach neustúpil. Hraniče, ktoré si stanovil, nikdy neprekročil.

Nezlomný Gustáv Valach.

Vlastenecké stretnutie matičiarov pomohlo pri záchrane pamiatky

Výstup na Šarišský hrad

Začalo sa to projektom. Napriek čarovnému zmiznutiu financií v MS našli sa prostriedky na podporu regionálnych aktivít miestnych odborov MS. Ponúknutú dotáciu na projekty, realizované v roku 2011, sme prijali aj my v MO MS vo Veľkom Šariši. Krátky termín od ponuky k odoslaniu žiadosti a uzavretiu zmluvy neumožňoval dlhé rozmýšľanie. Cieľom bol rozvoj miestnej kultúry.

Pomôžeme dobrovoľným aktivistom pri konzervácii zrúcanín hradu Šariš – povedali sme si a zaslali žiadosť na zakúpenie potrebného náradia a stavebného materiálu. Komisia však nášmu entuziazmu nebola naklonená. Išlo o akési nóvum, o opravu hradu. Náš prínos do regionálnej kultúry bol napokon dotovaný z rezervy predsedu MS.

Milým prekvapením bola pre nás následná iniciatíva Odboru Mladej Matice slovenskej v Prešove pod vedením Ľubomíra Grecha. Vlastenecko-turistickým výstupom na Šarišský hrad so zameraním na manuálnu pomoc pri jeho záchrane. Tento hodnotný skutok prijali

aj matičiari z Vranova, Prešova, Malého a Veľkého Šariša. Program stretnutia sa začal spomienkami na 140. výročie výletu skupiny študentov Prešovského kolégia na Šarišský hrad, medzi ktorými bol aj básnik P. O. Hviezdoslav, a tiež súčasne vydanie almanachu Napred. Tu pod hradbami a matičnými a štátnymi vlajkami sme sa dozvedeli o prešovskom študentskom živote Pavla Országha Hviezdoslava. Ako mladý študent Prešovského kolégia právnickej akadémie v tom čase už ideovo dozrieval. Prešovské piesne, ktoré tu napísal, majú viditeľné znaky vyšších umeleckých hodnôt. Ústredným rysom je národná idea,

ako aj spätosť s osudom národa. V básni Odkrývajte, ktorú pravdepodobne prvýkrát predniesol na Šarišskom hrade v roku 1871, sa obracia najmä na mládež, aby sa dala do práce na odkrývaní slovenskej minulosti, aby spod zeme vykopala stopy po slovenských dejinách.

Prvú časť tohto vlastenecko-turistického stretnutia sme ukončili piesňou Nitra, milá Nitra (hudba: Ján Valaštan-Dolinský, slová: Ľudovít Štúr), ktorá tu zaznela aj pred 140 rokmi z hrdiel študentov Prešovského kolégia. Na hrad s matičiarmi vystúpil aj predseda Krajskej a Oblastnej rady MS v Prešove Ladislav Matisko, autor prvej časti

programu. Tu všetkých účastníkov privítal kastelán hradu Martin Sárossy. Zaujímavo predstavil históriu aj súčasnosť hradu. Neskôr prítomným rozdal hrable a vrecia. Nahrabaným lístím sme zakryli vrch vápennej jamy. Asi meter a pol hrubá vrstva lístia sa stane izoláciou pred zamrznutím vápna. Vápno po prezimovaní bude spájať kamene v starobylých múroch hradu. Aspoň tou trochou manuálnej práce sme naplnili odkaz P. O. Hviezdoslava: „Odkrývajte!...“

Stretnutie bolo úžasné, podporené finančným príspevom MS. Umocnilo ho aj prekrásne počasie. Každý účastník dostal od kastelána prospekty o historických udalostiach hradu a sprievodcu hradu. Majestátny zvrchovaný kráľovský hrad Šariš, národná kultúrna pamiatka, má ambíciu stať sa tradičným miestom historicko-turistických výstupov so zameraním na literárny obsah a odkrývanie dejov našich otcov.

Štefan SÁROSSY

K životnému jubileu slovenského novinára v Amerike Jána Holého

Celý život zasvätil slovenskému slovu

Slovenská inteligencia, novinári, kultúrni a politickí činitelia, ktorých politická situácia na Slovensku po roku 1945 prinútila k odchodu do exilu, vo veľkej miere revitalizovali slovenský spolkový a kultúrny život Slovákov v zahraničí. Novinári s praxou v prestížnych novinách iniciovali v exile vznik nových titulov slovenskej tlače, preberali redigovanie starších novin a časopisov a zapájali sa do slovenského spolkového života. Do tejto skupiny emigrantov patrí slovenský novinár Ján Holý, ktorý sa 8. februára dožíva v Amerike vzácného jubilea – 90. výročia narodenia.

Náš jubilant, rodák z Novej Bane, zasvätil celý svoj život žurnalistike. Na Slovensku pracoval ako redaktor vysokoškolského časopisu Borba a v rokoch 1945 – 1947 ako redaktor Spravodajskej agentúry Slovenska. Po väzenských peripetiách, ktoré trvali od októbra 1947 do januára 1948, odchádza do emigrácie a pokračuje v novinárskej činnosti. Krátko po príchode do utečeneckého tábora v nemeckom Ludwigsburgu sa stal redak-

torom časopisu Slobodné Slovensko, ktorý vychádzal v Nemecku (Mníchove a potom v Kolíne nad Rýnom) v rokoch 1946 – 1992. V Nemecku založil aj Slovenský sociálny výbor. Mal na starosti získavanie materiálnej pomoci pre slovenských exulantov.

V septembri 1949 prichádza Ján Holý do USA, kde našiel uplatnenie ako redaktor viacerých časopisov. V rokoch 1950 – 1954 pracoval ako výpomocný redaktor tlačového orgá-

nu Slovenského katolíckeho Sokola, novín Katolícky Sokol, v rokoch 1952 – 1954 v redakcii náboženského katolíckeho časopisu Dobrý pastier. Po niekoľkoročných skúsenostiach s krajskou tlačou inicioval v New Yorku založenie nezávislej politickej revue Rozhlady, ktoré redigoval spolu Emanuelom Böhmom. V Amerike sa Ján Holý venoval aj organizačnej, národno-kultúrnej a politickej práci, zastával rozličné funkcie v americko-slovenských organizáciách. V roku 1975 ho zvolili do funkcie generálneho tajomníka národno-politickej organizácie – Slovenskej ligy v Amerike, ktorú vykonával až do roku 2002. Začalo sa aj nové obdobie kontaktov s Maticou slovenskou. Slovenská liga v Amerike, založená v roku 1907, bola medzi prvými, ktorá podporila vznik samostatnej Slovenskej republiky. Najhlbšiu brázu na novinárskom poli vyoral Ján Holý vydávaním a redigovaním najstarších slovenských novin v Amerike – Slovák v Amerike, ktoré vychádzajú nepretržite od roku 1889. V roku 1989, keď im pri stom výročí vydávania hrozil zánik, ujal sa ich tento skúsený novinár a odvtedy zase patrili k prestížnejším americko-slovenským novinám. Pri stále rýchlejšom tempe asimilácie amerických Slovákov a rapídnom poklese počtu

potomkov Slovákov ovládajúcich slovenčinu, Ján Holý redigoval tieto noviny až do roku 2009. Pohotový novinár, prísny strážca novinárskej etiky a skúsený organizátor krajského života je ešte aj dnes ochotný prispieť svojimi skúsenosťami a umom k ďalšiemu udržaniu slovenského života v Amerike. I keď noviny Slovákov v Amerike odovzdal pred dvoma rokmi mladému úspešnému slovenskému podnikateľovi z radov amerických Slovákov Milanovi Čubovi, stále do nich prispieva. V tomto období sa venuje aj triedeniu ďalšieho dokumentačného materiálu z dejín Slovenskej ligy v Amerike, ktorý pripravuje pre Slovenský národný archív v Bratislave, a spracováva svoj osobný archív. Určite bude zaujímavým dokumentom o strastiplnej, ale i úspešnej ceste slovenského novinára, ktorý celý svoj život zasvätil tomu, aby slovenské písané a tlačené slovo v Amerike nezahynulo, čím naplnil činmi odkaz svojich novinárskych predchodcov, ako boli Peter V. Rovnianek, Štefan Furdek, Jozef Hušek a mnohí ďalší.

K životnému jubileu želáme Janovi Holému, aby si i naďalej pri dobrom zdraví zachoval sviežosť mysle a mal i naďalej motiváciu k spĺňaniu poslania byť užitočným strážcom všetkého slovenského duchovného bohatstva, aby naň mohli nadviazať ďalšie generácie amerických Slovákov. K tomu, aby si ďalšie seniorské roky užíval v pohode a spokojnosti, je okrem zdravia potrebná opora v rodine. Tú má vo svojej Nine, tiež známej aktívnej činiteľke americko-slovenského spolkového života, ale aj v deťoch a vo vnúčatách, ktoré boli od malička vedené v láske k všetkému, čo sa spája so Slovenskom.

Ľubica BARTALSKÁ

Mnohí si našli cestu k rozprávaniu o neznámých miestach

Cestovateľské piatky v Liptovskom Mikuláši

V Dome MS v Liptovskom Mikuláši pracujú rôzne kluby (paličkovanej čipky, filatelistov, historický, odboru Mladej Matice). Jedným z nich je aj Liptovský esperantský klub. Práve tento klub sa rozhodol, že každý posledný piatok v mesiaci pripraví pre záujemcov cestovateľský piatok. Prvý sa uskutočnil 27. januára 2012 a prilákal slušný počet záujemcov o ďaleké a neznáme kraje.

Podujatie otvoril P. Vaněk a predstavil cestovateľskú stránku www.sibir.sk, ktorá je zameraná na rozsiahlu oblasť Ruska – Sibír. Západosibírsku nížinu siaha na západe od pohoria Ural po rieku Jenisej, od Karského mora na severe po Kazašskú plošinu na juhu a pohorie Altaj na juho-východe. Stredosibírsku plošinu

ohraničuje na západe Jenisej, na východe Lena, na severe nížka Severosibírskaja nížina a na juhu horské pásma Bajkal a Saján. Hornatá krajina východnej Sibíri a Ďalekého východu sa rozprestiera od rieky Leny a Bajkalského jazera až k Tichému oceánu. Tieto málo známe oblasti opisuje webová stránka veľmi zaujímavo.

V ďalšej časti cestovateľského piatku priblížila Ľubomíra Feriancová pre nás exotické miesto – ostrov v Indickom oceáne Reunion. Tento záporný departement Francúzska leží v Indickom oceáne, 700 km od Madagaskaru, žije tu vyše pol milióna obyvateľov a sídlom správy je Saint Denis. Obyva-

telstvo tvorí 75 percent kreolov, potom Malgaši, Francúzi a Indovia. Žijú v hlboko ležiacich oblastiach, pretože ostrov je z dvoch tretín ťažko dostupný a hornatý. Len časť sa využíva na poľnohospodárstvo, hlavným produktom je cukrová trstina. Pestuje sa aj maniok, káva, tabak a vanilka. Rybolov kryje len vlastnú potrebu. Hlavným vývozným artiklom je cukor a rum. Turisti si prídu na svoje na plážach pri mori.

Liptovský esperantisti v spolupráci so Speleologickým klubom Nicolaus pripravili v posledný januárový piatok zaujímavú prednášku o málo známych miestach na našej planéte zem.

Peter VRLÍK

Šaliansky Matko na celom Slovensku

■ **TREBIŠOV.** Takmer dvadsiatka interpretov slovenských povestí – žiakov ZŠ z Trebišovského okresu sa 1. februára zúčastnila na okresnom kole známej súťaže Šaliansky Matko. Uskutočnilo sa 1. februára v Zemplínskej knižnici v Trebišove, organizátorom bol Dom Matice slovenskej v Michalovciach za účinne spolupráce spomínanej knižnice. Žiakov aj ich učiteľov privítala pracovníčka michalovského Domu MS PhDr. K. Obšatníková, poinformovala ich o súťaži a jej priebehu, predstavila trojčlennú porotu na čele s R. Hakalom, spisovateľom žijúcim a pôsobiacim v Trebišove. Súťažilo sa v troch kategóriách a v závere porota zhodnotila úroveň súťaže celkovo a podľa záujmu, vyjadřila sa aj k jednotlivcom (úroveň prednesov, výber textov, upozornila na najčastejšie sa opakujúce nedostatky). Každý súťažiaci si domov odnášal diplom za účasť, najlepší traja v každej kategórii aj ceny v podobe knižiek a víťazi (1. miesta) z kategórií postupujú na krajské kolo Šalianskeho Matka. Trebišovský okres bude na krajskom kole reprezentovať v prvej kategórii Kristián Eliáš zo ZŠ Sv. Rodiny v Sečovciach, v druhej Blažej Fabian zo ZŠ a MŠ Kuzmice a v tretej Radka Juhásová zo ZŠ Obchodná 5 Sečovce.

(kch)

■ **SPIŠSKÁ NOVÁ VES.** Dom MS, MO MS i Školský úrad a oddelenie školstva, mládeže a športu v Spišskej Novej Vsi usporiadali 19. 1. 2012 v Dome MS 19. ročník okresnej súťaže v prednese slovenských povestí Šaliansky Matko. V troch kategóriách súťažilo 32 žiakov základných škôl. Predsedovia porôt po skončení prednesov aj rozborov recitovaných ukážok do protokolu napísali: Výber textov veku primeraný, objavný, náležité použitie výrazových prostriedkov, príprava recitátorov dobrá. Úroveň v tomto ročníku veľmi vysoká. Drobné chybičky sa vyskytli vo výslovnosti mäkkých spoluhlások, artikulácii a v zvládnutí technických prostriedkov. Do krajského kola v Košiciach postúpili A. Kleinová, A. Richtarčíková a K. Hlinková. Poďakovanie za organizačné zvládnutie tejto súťaže patrí M. Spáčovej, J. Prochotskej, Š. Šimkovi, E. Kalafútovej, E. Rakytovej a R. Wencelovej. Pedagogovia škôl veľmi aktívne prispeli k uskutočneniu tejto súťaže a nemalou mierou prispeli k vysokej úrovni prednesených ukážok.

(jp)

■ **ŽILINA.** V Dome Matice slovenskej v Žiline sa 8. februára 2012 uskutočnilo krajské kolo 19. ročníka súťaže v prednese slovenských povestí Šaliansky Matko J. C. Hronského. Zúčastnilo sa na ňom 30 detí z 24 škôl Žilinského kraja. Súťažili v troch vekových kategóriách. Súťaž otvoril jej koordinátor Ondrej Kormančík z Bilingválneho Gymnázia v Žiline a všetkých súťažiacich, učiteľov, rodičov i porotu privítal riaditeľ Domu Matice slovenskej v Žiline Branislav Kohút. Porota pochválila prednásajúcich, ktorí boli dokonale pripravení. Na konci súťaže zhodnotila celý priebeh, urobila rozbor jednotlivých prednesov a poradila súťažiacim, ako sa majú vyvarovať chýb v budúcnosti. Bolo pre nich veľmi ťažké určiť tých najlepších, lebo úroveň vystúpení je každým rokom lepšia a lepšia. Nakoniec sa zhodli na tom, že najlepší z jednotlivých kategórií boli Martin Lorinc, Margaréta Štofčíková a Šimon Graňák. Všetkým oceneným ešte raz srdečne gratulujeme.

Zuzana MIŠKOVSKÁ

